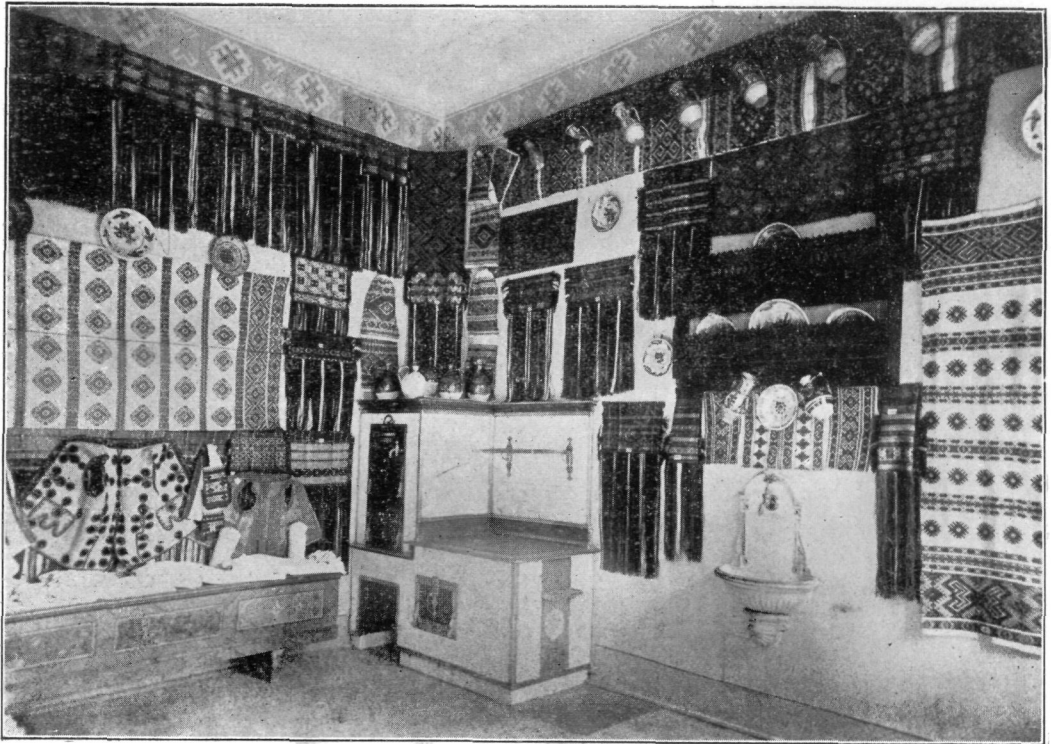
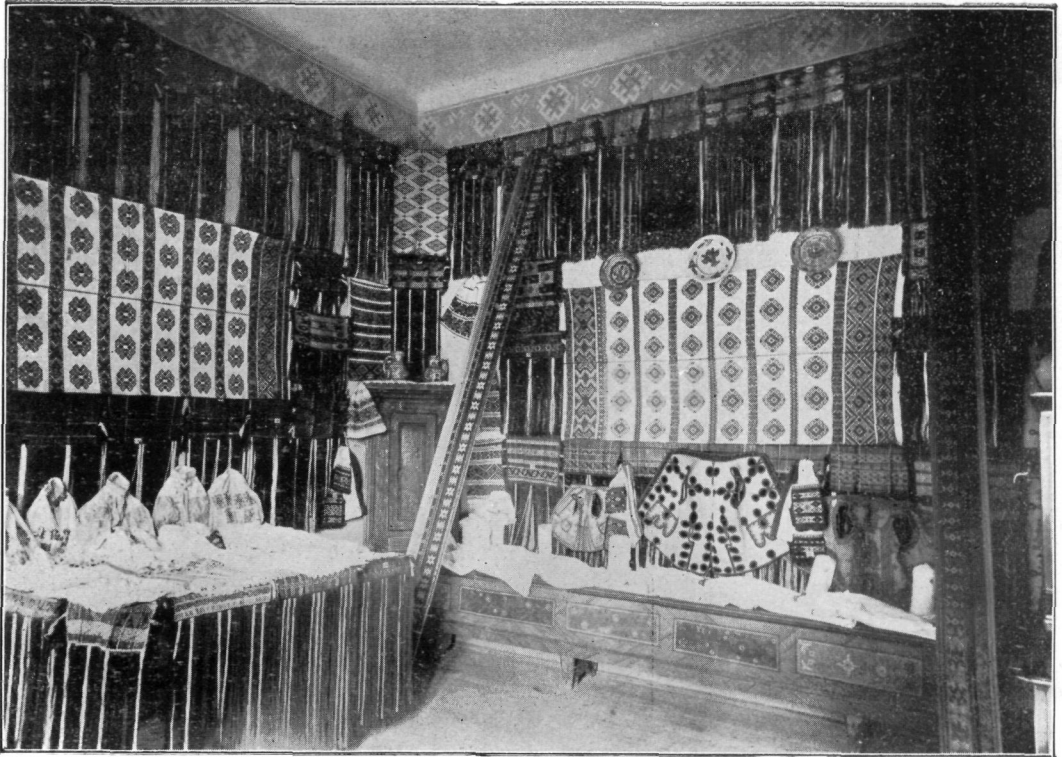

EXPOZIȚIA D-NEI M. COSMA.

EXPOZIȚIA D-NEI M. COSMA.

EXPOZIȚIA D-NEI M. COSMA.

BUCEȘTENIA

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

Pe Mărgineanca.

— Fragment. —

Când eră soarele ca de două sulițe pe cer, d-l Franț veni acasă spre a lua gustarea de dimineață. El descălecă și dete calul unui argat. Apoi începù a-și bate ușor cu cravașa carâmbul cisme drepte, pe când privirea lui alunecă peste tot ce întâlnește ca peste un luciul nelămurit și fumuriu în care se topeau formele lucrurilor încunjurătoare. Se vede bine că în clipele acelea d-l Franț eră cine știe unde cu gândul.

O domnișoară nălțuță, bălae, cu obraji ca pierseca și cu ochii albaștri ca floarea de merișor, răsări în pridvorul casei strigându-i, în chip de bună dimineață: cu-cu! Apoi veni repede spre el și-i întinse fruntea la sărutat. Avea un șorț vienez, alb ca hârtia, sub care se lămureau frumoasele ei forme de fecioară bine dezvoltată, iar în păr își prinsese un trandafir. Din toată ființa ei se împrăștiă acel dulce farmec al tinereței care înveselește și înviează tot ce-i în jurul ei.

„Ce vrei să iei astăzi?“ întrebă ea pe Franț după câteva clipe.

„Ce-o fi!“ răspunse el.

„O cafea cu lapte!“ zise ea râzând.

„A, nu! Asta nu!

— O fripturică?

— Ideia nu mi se pare de loc rea.

— Știam eu!“ zise râzând domnișoara și plecă să dea cuvenitele ordine.

Pentru a satisface curiozitatea cetitorilor nerăbdători trebuie să spun imediat că domnișoara în chestiune nu eră altcineva decât sora lui Franț, lui Franț Müller, administratorul moșiei Mărgineanca (proprietatea d-lui

Nistor Arțareanu), că numele ei de botez eră Mariana și că întreaga convorbire de mai sus s'a făcut în nemțește pentru simplul motiv că sora lui Franț, venită numai de câteva luni în țară, nu prea știa bine românește. Și chiar dacă ar fi știut bine românește, eu aș pune rămășag că tot nemțește vorbeau, pentru că orice popor ține mai mult la limba lui (afară bine înțeles de așa numita elită a neamului nostru).

Franț intră în chioșcul din fața casei și se așeză la o masă. Scoase un carnet și începù a însemna ceva în el cu creionul, oprindu-se din când în când, ca un om care caută a-și aduce aminte de ceva. Iar după ce isprăvi de scris, băgă carnetul în buzunar, ieși din chioșc și începù a se plimba prin bătătură.

De pe față n'avea mai mult ca 38—40 de ani. Eră un om înalt și cam adus de spete, cu o față lungăreată, costelivă, părțită de soare. Ochii lui, căprui, priviau drept în ochii aceluia care vorbea cu stăpânul lor. Picioarele lui erau îndoite în afară ca la unii călăreți. Acest lucru nu se prea băgă de seamă când Franț eră îmbrăcat ca pentru oraș. Dar când luă costumul pe care-l purtă la țară (costum compus dintr'o haină de postav verzui închisă până sus, dintr'o pălăioară împodobită cu pene de sitar, din pantaloni strânși pe pulpă și din cisme de box cu carâmbii moi) picioarele lui semănau aiddoma cu cele două jumătăți ale unei paranteze. Adevărul e că d-l Franț, în calitatea sa de administrator de moșie, alergă mult, foarte mult călare, dar eu, unul, nu cred că picioarele lui se îndo-

iseră din această pricină. Se înțelege că aceasta nu răpește numeroșilor mei cetitori dreptul de a fi de altă părere. Asupra unui punct nu dau însă voie nimănui să mă combată și acela este: picioarele lui Franț, aduse ca o paranteză, nu-l împiedecau de loc să mănânce cu poftă fripturica frumos mirositoare pe care tocmai o aducea sora lui, Mariana.

Într'adevăr omul nostru atacă bărbătește friptura gustoasă care sfârâia încă în farfuria încălzită.

Dar n'apucă să bage de trei ori în gură și câinii se repeziră la poartă.

„Ia vezi, Ioane, cine-i acolo!“ strigă Franț argatului ce-i luase calul.

Flăcăul fugi, făcând să dudue pământul sub opincile lui, și după câteva clipe se întoarse tot în fugă cu răspunsul:

„E feciorul lui moș Gheorghe Taifas din Filioara. Ci-că are să vă spuie ceva urgent.

— Ce-are să-mi spuie?“ întrebă Franț, ducând încă odată la gură.

„Nu știu, că n'a vrut să-mi spuie.

— Donnerwetter!“ exclamă administratorul. „Să vie încoace!“

Cel chemat intră în curte, pe poarta cea mare, trăgând un cal sur după el. Legă calul de un par și se înfățișă militărește lui Franț:

„Trăiți, dom' ministrat!“

Franț Müller, nevoind să audă pe oameni zicându-i pe nume, le-a spus dela început să-i zică: domnule administrator. Și după multă caznă, țărani au isbutit să înlocuiască vorba aceea pocită: administrator prin aceea care lor li se părea, dacă nu mult mai frumoasă, în orice caz cu mult mai ușoară de spus: ministrat.

„Ce-i Bogdane?

— Ce să fie, dom' ministrat“, răspunse omul învârtind căciula în mâni. „Ia: rău.

— De ce?

— Au venit hoții la curte azi-noapte.

— Hoții?

— Da!

— Cum? Dar moș Gheorghe nu eră la conac?

— Ba da.

— Atunci?

— Hoții l-au legat cobză, i-au pus călușu în gură și și-au văzut de lucru.

— Donnerwetter!... Și ce au furat?

— Grâu.

— Mult?

— Nu știu“.

Franț rămase câțva timp pe gânduri, apoi își pierdă privirea în gol, scoase o țigară de foi, îi rupse cu dinții căpătâiul cel ascuțit și, aproape fără să știe, o aprinse. Și deoarece solul venit cu vestea rea dela Filioara, stă acolo, în fața lui, învârtindu-și căciula în mâni, administratorul îi zise:

„Du-te, Bogdane, că viu și eu acum“.

Dar omul nu se clintî din loc.

„Du-te, Bogdane!“ zise Franț a doua oară, crezând că trimisul lui moș Gheorghe n'a auzit.

Bogdan însă dete din cap în semn c'a înțeles și vorbi:

„Mai e ceva, d-le ministrat.

— Ce mai e, mă?

— Filioreni au intrat cu plugurile în moșia boierească.

— Așa?

— De! Așa!

— Pe loc să-mi pleci la Filioara că viu cu boieru acolo. M'ai înțeles?

— Da!

— Du-te!“

Omul plecă, iar Franț se cufundă în gânduri. Și fără voia lui o adiere de bucurie îi trecu prin suflet. Nu doar că s'ar fi bucurat de paguba altuia, dar îi părea bine văzând că vorbele lui se adevăresc atât de curând. Căci atunci când boierul i-a destăinuit că vrea să ia Filioara, care se vindeă prin licitație pentru ieșirea din indiviziune, el, Franț, i-a spus hotărît să nu facă una ca asta odată cu capul. Dar d-l Arțăreanu n'a vrut să ție seamă de vorbele lui. Iar după ce-a luat-o, dând pe pogon cu mult mai mult decât prețuia, în loc să puie acolo un îngrijitor cum se cade: harnic și cinstit, a tocmît pe moș Gheorghe Taifas ca om al lui de încredere. Și ce a făcut moș Gheorghe? Deocamdată nu se știă nimic cu siguranță, dar multe se șopteau pe socoteala lui. Un lucru eră însă dovedit în afară de orice îndoială: moș Gheorghe arsese astă iarnă toată împrejmuirea conacului. Și totuș d-l Arțăreanu nu putea crede acest lucru, deoarece moș

Gheorghe apucase de-i spusese odată: „de-ai dracului ce sunt, mi-au furat și gardul de nuele ca să poată intra nesupărați în curte“. „Nu-i-am spus de atâtea ori“, își zicea Franț în gând, „că nu face nimic la Filioara cu moș Gheorghe? Acolo trebuie un om mai tânăr, un fost vagmistru, care să comande ca la oștire“.

Cenușa ce se îngrămădisise la capătul țigării căzută jos și administratorul svârli de necaz țigara. O rață se repezi spre ea, crezând că e ceva de mâncare, dar înșelată în așteptările ei (și poate chiar friptă puțin la cioe de jarul de tutun) se întoarse înapoi și se îndepărtă în mers greoiu, exprimându-și nemulțumirea printr'un măcăit răsunător. „Trebuie să mă duc la curte și să spun boierului“, urmă Franț. Poate că acuma se va îndreptă și el că nu mai merge cu moș Gheorghe la Filioara“.

Zicând acestea, el se îndreptă spre poartă pe când Mariana-i zise mahnită:

„N'ai mâncat mai nimic!“

El făcând un semn din mână și plecând.

În poartă se întâlni cu un tânăr oacheș și foarte rușinos, de statură mijlocie, cu o față rotundă și grăsulie, cu doi ochi mari, negri și cu o mustăcioară ce abia mijează și ale cărei fire erau răsucite ca niște fire de canceră.

Tânărul salută respectuos și făcând loc lui Franț. Acesta-i dete mână zicându-i:

„Mariana te-așteaptă!... Face progrese frumoase. În câteva luni va vorbi românește mai bine decât mine“.

Tânărul se roși până la urechi. Vrând să spuie ceva, dar nu știă ce, și de rușine se mai roși o toană. Noroc că administratorul eră grăbit și se despărțiră.

Când eră aproape de curtea boierească, Franț se pomeni cu un argat în cale:

„Vă chiamă, boieru!“

— Dă fuga de-i spune că vin îndată“.

Când ajunse la poartă, boierul tocmai ieșea din curte. Făcând loc lui Franț lângă el și-i zise: suul Administratorul se urcă la stânga lui Arțăreanu și vizitiul pocni din biciu. Un câne boieresc lătră câțva timp a joacă în urma lor. Trăsura ieși din sat, lăsă apoi șoseaua și o apucă pe un drum lat, plin de pulbere albă, în dreapta căruia se întindeau

miriști pline de sipică 'naltă, iar în stânga lanuri de porumb prăfuit. Eră drumul ce ducea la Filioara și Franț văzând de pe aceasta că Bogdan înștiințase și pe boier.

Nistor Arțăreanu eră un om de vreo 45 de ani, de statură mijlocie, cu o față albă ca de ceară, încadrată într'o barbă neagră, creață și stufoasă pe care n'o îngrijea de loc. Vorbea atât de încet încât de multeori trebuia să repete ceea ce spusese. Întreaga lui înfățișare avea ceva deosebit și atingerile lui erau ușoare, aproape imateriale. Râdea arareori și atunci fața lui avea o ușoară strâmbătură de durere.

Mama lui murind când el n'avea nici un an, micul Arțăreanu a fost lăsat pe mâna servitoarelor și a guvernantelor. Tatăl său, un vânător pasionat, lipsea cu săptămânile de acasă. Tot ce eră naivitate, tot ce eră spontaneitate, tot farmecul dulce al gingașei copilării s'au veștejit înainte de vreme la acest urmaș al unei vechi familii boierești.

Când tatăl său a închis ochii, el avea 21 ani, oștirea făcută și bacalaureatul în buzunar. A arândat moșia și s'a dus la Paris să facă medicina. Dar când a reușit intern, un tifos strașnic l-a cumpănit vreo trei săptămâni între vieață și moarte și i-a slăbit atât de mult memoria, încât a fost nevoit să întrerupă cursurile. A început a călători: cu trenul, cu trăsura, cu vaporul, pe jos. A străbătut astfel o bună parte din Franța, mai toată Elveția, Valea Rinului și din ce în ce se deprindea mai bine să îndepărteze coaja înșelătoare a lucrurilor spre a privi miezul lor. A umblat din fermă 'n fermă în provincia Saxonia, prin Austria și Ungaria și însemnările lui se îngrămădeau din zi în zi tot mai multe.

Faptul că a crescut singur, că a trăit retras și a călătorit mult, îl făcuse ca la vârsta de 25 de ani să aibă o judecată mult mai bună ca a multora mai bătrâni decât el. Pe vremea aceea proprietarii începeau a-și părăsi moșiile, preferând să trăiască la orașe o vieață mai ușoară și fără grijă. Între ei și țărani se așeză din ce în ce mai numeroasă oastea arândașilor străini. Și 'n lungile lui meditații el văzând ca într'o lumină de fulger țărănimea înșelată, asuprită, năpăstuită, cerând dreptate cu ciomagu 'n mâni.

Tânărul Arțăreanu începù a munci moșia părintească. Atunci când alții fugeau dela țară, el începea adevărata lui vieață la țară. În fiecare an se ducea peste hotare spre a mai vedea cum fac plugărie străinii și dintr'una din aceste raite, se întoarse în țară cu Franț Müller ca administrator al Mărginenții. De multeori a mulțumit Arțăreanu lui D-zeu că i-a scos în cale pe Franț, căci multe lucruri bune a făcut cu el și bine s'au mai potrivit amândoi. Administratorul știa aceasta, dar cu cât îl iubea mai mult stăpânul, cu atât mai dator se simția să muncească.

În clipele acelea, Franț își aruncă ochii spre stânga și-și zise: nu prea e de laudă porumbul!

Și deoarece proprietarul nu spusese nimic până aci, administratorul se gândi că n'ar fi rău să deschidă vorba cu el, folosindu-se de starea porumbului pe lângă care treceau.

Dar se finu. Și bine făcù, deoarece chiar în clipa următoare d-l Arțăreanu îl întrebă:

„Ți-a spus ceva feciorul lui Taifas?”

— Mi-a spus.

— Ei, ce zici?

— Ce-am zis întotdeauna: că nu trebuia să luați Filioara.

— Mi se pare că ai dreptate.

— Și în orice caz, ați luat-o cu mult prea scumpă... D-voastră n'ați băgat de seamă că acela care rămăsese în concurență cu d-voastră eră un samsar?

— Ce tot vorbești d-ta de samsari, Franț? Dar chiar moștenitorii au venit la mine înainte de licitație și mi-au spus, că n'ar vrea ca moșioara care le-a rămas dela părinți să încăpue pe mânilor vreunui care nu se pricepe la plugărie, dându-mi să înțeleg prin aceste cuvinte că ei ar fi fost fericiți să știe că am cumpărat-o eu.

— Da, da, da!... Și pe de altă parte vă opune un samsar, care vă urcă la cinci sute

de lei pogonul. D-voastră nu vedeți ce semne vă făceam eu să nu prea vă avântați?

— Nu vedeam pe nimeni eu atunci... Vedeam un singur om care se luptă cu mine pentru Filioara. Și dacă aș fi știut că acela eră plugar ca și mine, l-aș fi lăsat s'o ia și i-aș fi zis: s'o stăpânești sănătos!... Dar mie mi se părea că celce mă concură, celce mă sfidă oarecum, eră un plăcintar îmbogățit și încetățenit (încetățenirea este oare o urmare a îmbogățirii?) care vrea acum să se înroleze în număroasa oștire a arândașilor străini, fără nici o pricepere în de-ale plugăriei, fără nici o milă de pământul pe care-l stăpânesc vremelnice și de oamenii pe cari îi leagă la nevoe cu învoeli medievale. Numai pe acela-l vedeam eu în fața mea. Și de aceea am urcat, am urcat până am luat-o. Mi se părea chiar că e o datorie a mea să apăr pământul nostru împotriva celui venetic“.

Franț se gândi: „tate aș vrea să știu ce ar zice el dac' ar fi să iau și eu o moșie în arândă. Nu sunt și eu un venetic?”

— La urma urmelor — continuă boierul — acuma de geaba mai răscolim noi ce-a fost. O mie de vorbe un ban nu fac azi“.

Proprietarul oftă ușor și se uită pe câmp, apoi își făcù vânt cu pălăria. Depărtările erau înecate în apa morților care părea a se revărsa peste sate, peste pomi, peste vitele albe ce pășteau pe miriști, într'o neconținută tremurare de unde. Porumburile își răsuciau foile spre a se feri de arșiță. Și dela un timp boierul își lăsă capul pe piept și închise ochii. Iar Franț se luptă mult cu o tusa care-l gădila în gât și se ținea să nu tușească spre a nu deșteptă pe proprietar...

... Când ajunseră la conacul din Filioara, lumea adunată acolo se despărți în două tabere spre a le face loc să treacă.

„Unde-i Taifas?” întrebă proprietarul.

„Încoace... pe prispă!” răspunse Bogdan și o luă înainte spre a le arată drumul.

(Va urmă.)

C. Sandu-Aldea.

Ovrei.

— Teoria lui Werner Sombart.¹⁾ —

În știința modernă, a zilelor noastre, se pun dela un timp față în față două teorii, una a răposatului Lazarus, fost profesor la aceeași universitate (Berlin) la care este profesor W. Sombart. Se pune față în față un spirit serios germanic (Sombart) și unul tot atât de serios judaic (Lazarus). Acesta, un cercetător al moralei mozaice, a fost un filozof, un psiholog, un etnopsiholog; acela s'a ocupat cu realități mai obiective, mai puțin supuse controverselor, cu viața economică și cu efectele ei istorice. Ce face toată lumea care are vreun contact cu Ovrei nu trebuie să facem și noi? Nu trebuie să luăm notă de acest fel de studii fundamentale? Aici, deocamdată despre W. Sombart. —

După ce-și lămurește metoda cercetării sale (cap. I), Sombart se ocupă (în cap. II) cu mutările „centrului” economic european, din veacul al XV încoace, dela națiunile din Sudul Europei (Italieni, Spanioli, Portugezi) la cele din Nord-Vest (Olandezi, Francezi, Englezi și Germanii din Nord). Mutările acestea sunt în legătură cu migrațiunea Ovreilor: Paralel cu sporirea lor crește, unde se așază ei, viața economică. Ei sunt goniți (1492, resp. 1495 și 1497) din Spania și Portugalia și pleacă spre Nord: Nordul va înflori. Din cauza aceasta se pot cită, din acele vremuri, păreri foarte favorabile Ovreilor bogăți. De ex. la 1550, când senatul Veneției vrea să isgonească pe Marani (Ovrei ce se dau drept creștini, ca să poată rămâneă locului), protestară negustorii creștini; în Anglia îi ocroti Cromwell, în Franța Colbert (veacul XVII), cei doi mari organizatori ai statului modern, care țineau să întrebuițeze și puterile capitalului ovreesc. Fugarii spanioli și portugezi năvăliseră în Anvers; la 1549, când împăratul le retrase privilegiile, protestă chiar primarul orașului. Olandezii își păziau Ovrei cu mare atenție: În 1655, când șeful lor Manasse ben Israel pleacă la Londra, ambasadorul olandez de aici primește ordin

să vază nu cumva guvernul englez vrea să atragă într'acolo pe Ovrei. Tot astfel și în Hamburg, unde în veacul XVII ei sunt socotiți necesari și unde senatul orașului cere să li se permită să-și deschidă sinagoge, ca să nu plece, altfel, aiurea... Cu alte vorbe, contimporanii veacurilor citate sunt pentru Ovrei, din cauza valorii lor comerciale. —

Sombart nu se mulțumește însă cu vorba și simpatiile contimporanilor, ci cercetează însuși faptele economice, nu toate, — căci cercetările nu sunt sfârșite, — dar destule, ca să poată trage o concluzie. Partea Ovreilor în comerț este foarte mare: În Anglia, între 1600—1650 ei sunt ca. 12% din tot comerțul englezesc. În celebrele târguri dela Lipsca — de unde avem și noi „lipscănia” și „lipscanii” — Ovrei făceau splendoarea târgului; între 1766 și 1839 media anuală a fost de 3185 Ovrei față de 13.005 creștini, deci de 24,49%. În veacul XVIII negoțul cel mai însemnat al Franței eră poate cel din Levante (Orientul Europei), dar în el tot personalul eră ovreesc! În treacăt Sombart arată că negoțul preferat de ei eră cel cu mărfuri de lux (bijuterie, mătăsurii) și *en gros* (cereale, lână, cânepă, spirt; bumbac, catun, indigo etc.), deci negoțul bănos.

Un capitol nou (cap. IV) descrie întemeierea comerțului colonial. Ovrei au și aici un rol mare. Părți însemnate din capitalul companiei ost-indice erau ale Ovreilor. La colonizarea engleză a Africei sudice și Australiei Ovrei sunt economicește *fac-totum*. Și în Transvaal. America este din acest punct de vedere o țară ovreescă. După Columb, în anii din urmă ai veacului XV și în veacul XVI, au năvălit în America „miriade” de Ovrei; Ovrei au fost acolo întâii negustori, Ovrei au fost întâii industriași (de exemplu de zahăr). De aceea se și afirmă că nici o țară nu a fost mai mult pătrunsă de spirit ovreesc decât America. A zis-o de exemplu însuși președintele Cleveland. Și dacă lucrurile se desvoaltă ca până acum, Sombart prevede că peste 50—100 de ani (p. 41) va fi o Americă, adecă niște State-

¹⁾ Werner Sombart, *Die Juden und das Wirtschaftsleben* (Leipzig, 1911; pp. 476).

Unite, în care vor locul numai Slavi, Negri și Ovrei, egemonia economică fiind a cestora. Ceeace noi numim astăzi „americanism“ nu-i decât spirit ovreesc concretizat, înfăptuit. —

Desvoltarea vieții economice coloniale și nașterea statului modern stau în legătură, condiționându-se reciproc. Și de amândouă atarnă nașterea capitalismului modern. Capitolul V cercetează întemeierea statelor moderne și participarea Ovreilor la întemeiere. Ce au săvârșit Ovreei, în cursul istoriei, ca liferanți se arată cu date foarte interesante pentru Anglia, Franța, Germania, Austria. Asemeni ce-au făcut ca bancheri ai guvernelor creștine: „Ovreei curților“! —

Vorbind despre comercializarea vieții economice, Sombart insistă apoi asupra ivirii hârțiilor de valoare (polița, acția, bancnota, obligația), cercetând întrucât Ovreei au contribuit la producerea lor și fixând impresia generală (p. 77) că „obiectivarea relațiilor de credit“, ce-o reprezintă ele, se datorește în mare parte Ovreilor. Aceaș cercetare se face și asupra negoșului cu efecte, asupra bursei, despre care un Ovreu din Portugalia a scris (la sfârșitul veacului XVII) întâia carte temeinică, completă. Desvoltarea târgului de efecte între 1800 și 1850 însemnează desvoltarea casei Rothschild. —

Floarea capitolelor de până aici urmează acum, în capitolul VII. Este capitolul care fixează urmele sufletești lăsate în lume de activitatea cercetată și caracterizată până aici. Este (p. 136—180) partea care arată cum s'a desvoltat mentalitatea capitalistă, manifestată practic de Ovrei și răspândită și creștinilor, tot de ei. Sombart adună întâiu o serie lungă de fapte din Germania (dela 1672 încoace), Anglia (dela 1753 încoace), Franța (1752—), Svedia și Polonia (1619—), care dovedesc că Ovreei „nu țineau totdeauna seamă de normele legale și morale ale negoșului“, că ei jigniau obiceiurile tradiționale ale conlocuitorilor, că manifestau pretutindeni altă mentalitate. Pentru conlocuitorii creștini tendința nestăpânită de-a câștiga eră nepermisă, necreștinească. Obiceiul demn eră: să nu vânez mușteriu; să nu-ți împodobești luxos prăvălia; să nu publici reclame (întâia reclamă apărî în

Olanda, în 3 Oct. 1667); să nu vinzi sub preț; ca să atragi astfel mușteriu; să nu vinzi marfă prostită în raport cu vânzarea sub preț; să te ții de „prețul drept“; să ai mândrie personală, și dacă ești numai negustor! Ovreei au ruinat acest vechiu ideal creștinesc. Cu ce veniau ei? Sombart găsește că Ovreei au pus mai presus de orice câștigul (p. 155) și ca să arate aceasta în mod intuitiv citează cazul foarte interesant al unei Glückel din Hameln, care și-a scris zilnic memoriile ei de negușătoreasă cu instincte de rasă nefalsificate. „Din tendința de câștig, și puternică și netemperată de etică, reies toate maximele și apucăturile negustorești“ de care s'au plâns creștinii (p. 158). De ex. înclinarea de-a fi negustori „cu de toate“, de a-și face reclamă, de-a scădea prețurile deodată cu calitatea, de-a produce surogate¹⁾ etc. Câștig puțin, dar multă vânzare; câte puțin, însă dela mulți a fost „marea, uimitoarea noutate, ce a venit dela Ovrei“ (p. 176). A produce ieftin, a căuta munca ieftin plătită sau a perfecționa metodele de producție a fost o urmare firească a tendinței arătate. Sombart intră în amănunte interesante, ca să arate cum mentalitatea astfel caracterizată se ivește în tot soiul de fapte economice: cel puțin pentru Germania se poate dovedi că plata în rate au introdus-o Ovreei; întâia cafea din Anglia a deschis-o un Ovreu (Oxford, 1650) etc. etc.

Concluzie:

Ceeace azi este „modern“ a stat odată scris pe lista de păcate a Ovreilor și a fost scris de creștini: Aceasta este concluzia părții întâia a operei lui Sombart. —

Nici un Ovreu nu poate fi până acum nemulțumit de Sombart, care descrie fapte, compară fapte și constată efectele lor. Nemulțumirile lor sunt însă cu puțință la cetirea părții a doua, care se ocupă cu stabilirea rădăcinilor sufletești ale faptelor descrise, adică cu

¹⁾ Vorbind de câștigul mai mic, cu care s'au mulțumit Ovreei, Sombart citează (p. 175) și pe Ovreei cărciumari din Ardeal, pe care-i combătea Iosif II și spune (după memoriul din 9 Ianuarie 1786 al cancelariei aulice) că ei pot plăti arenzii mai mari, fiindcă duc o vieată mai proastă, deci cu mai puține cheltueli.

„calificația Ovreilor spre capitalism“, cu însușirile fundamentale ce pot face din cineva subiect economic triumfător, bun întreprinzător, bun negustor. Ce condiții îi ajută pe Ovrei în triumfurile lor economice? Îi ajută — și i-a ajutat: 1. întinderea lor în toate țările pământului, internaționalitatea lor; 2. înstrăinarea de națiile unde se așază; ca orice străin, și Ovreiuul caută cu mai mult interes și mai multă atenție locul în care să se așeze cald; 3. refuzul egalității de drepturi, excluderea dela anumite drepturi; efectul excluderii a fost că toată puterea lor s'a concentrat în viața economică, pe temeiul căreia să câștige ce li s'a refuzat politicește: vază și influență în stat; tot efect al excluderii a fost și un fel de „indiferentism față de stat“, și o „lipsă de culoare politică“; 4. bogăția; pretutindeni și totdeauna Ovreii au fost mai bogați decât creștinii. (De ex. în Berlin Ovreii sunt acum 5'06 % din numărul locuitorilor, dar plătesc 30'77 % din suma totală a contribuțiilor!). —

Capitolul următor (XI) cercetează însemnătatea religiei mosaice pentru viața economică. Cu cât Ovreii au fost mai izolați de creștini, cu atât rabinii au fost mai influenți, cu atât mediul (natura și oamenii) a fost mai lipsit de efect, cu atât talmudul a devenit mai mult „adevărată realitate“ a Ovreiuului, zice Sombart după Graetz, istoricul național al Ovreilor. Ovreii cei mai bogați au fost și cunoscătorii cei mai mari ai talmudului! Dar azi ovreismul sever și compact se mai află numai în Ostul Europei. Deci „aici trebuie să-l studiem“, adaugă Sombart (p. 231). Dar aici, în Orientul Europei, regiunea cea mai proliferă este Galiția, care a produs pe Ovreii României și ai Ungariei și care cotinuă să-i descarce, să-i verse încă și în aceste țări, nu numai spre Vest. Pentru noi studiul cărții lui Sombart devine pe-aici chiar palpitant.

Nu-l voiu urmă în amănunte aici — dar cetitorii curioși îl vor urmări în original — cum desvoaltă originea religiei mosaice, ale teologiei mosaice libere de dogmatică și de sf. „mărturisiri“ sistematice. Din partea asupra ideilor fundamentale ale religiei mosaice voiu releva numai caracterul general de contract

între Jahve și Israil și, pentru reflexele economice, câteva idei pe care Sombart le scoate fidel din cărți sfinte: „Omul să-și întrebuițeze totdeauna banul“; religia aceasta preamărește averea ca o fericire; „Tu vei împrumută multe neamuri, iar tu nu vei împrumută dela nimeni“; ascetismul nu a prins niciodată teren la Ovrei, pe când creștinii au fost asceți, spre paguba lor.

Discutând „raționalizarea vieții“, Sombart arată ce mare eră puterea legii ovreești; „sfânt“ și „credincios legii“ erau noțiuni identice. Identitatea aceasta există încă. Morala nu-i autonomă, ci heteronomă. „Sfânt“ ce eră? ce este? Eră și este înlocuirea vieții naturale, instinctive printr'o viață precugetată, supusă unui scop, morală; eră, cu alt cuvânt, raționalizarea vieții. Raționalizarea face din om un chibzuit rece. Entuziasmul este neavenit. Credinciosul trebuie să fie stăpânit, circumspect, iubitor de ordine, muncitor, cum-pătat, virginal, treaz; credinciosul trebuie să-și stăpânească tocmai instinctele cele mai tari: și foamea, și iubirea trebuie să se raționalizeze. Sombart conchide că religia aceasta trebuie să producă tipul negustorului virtuos. Și afirmă mai departe (p. 281): „Pentru că să se poată dezvoltă capitalismul, trebuie ca omului natural, instinctiv să i se frângă întâiu oasele din trup, trebuie ca în locul vieții originale, primordiale să se așeze un mecanism sufletesc rațional.“ —

Deaci a rezultat și înstrăinarea Ovreilor de alte popoare. Ca să păstreze o astfel de lege, Ovreii trebuiau să trăească izolați; ei au și voit să trăească izolați; ei însși și-au creat *ghetto-ul* lor (p. 282).¹⁾

Partea din urmă a cărții lui Sombart motivează, precum am văzut, o părere veche, părerea că Ovreii sunt în preponderanță produsul religiei lor.

Și capitolul următor (XII) merită multă atenție. Are titlul: „Caracterul ovreesc“. Este capitolul cel mai psihologic al scrierii. Și anume autorul nu cercetează psihologia Ovreilor distinși, căci nu ei caracterizează, ci grupele sociale, pe cei mulți. Capitolul acesta este o inovație în cercetările asupra iudais-

¹⁾ Cercetarea raportului cu străinii are în osebită vedere pe Ovreii Europei orientale (p. 288—290).

mului, deaceea Sombart își explică întâiu metoda psihologiei sale. Iar părerile sale și le dă — precaut — ca o încercare, nu ca o soluție definitivă.

Sombart pornește 1. dela intelectualismul poporului ovreesc¹⁾, care îl distinge de ex. la șah și în matematică; și 2. le atribue numai o redusă pricepere instinctivă, sentimentală a lumii; ei nu sunt romantici, nu sunt plastici; sunt ageri, dar nu văd mult; aceasta explică nepriceperea lor pentru ce este patriarhal, cavaleresc, feudal. 3. Raționalismul este filozofia lor: de ce? la ce? de ce folos? sunt întrebările lor. (Dacă raționalismul acesta este însoțit de-o voință tare, se naște arivistul.) 4. A patra trăsătură caracteristică este mobilitatea lor. Ovreiu este neobosit și acomodabil. Deaceea el este propovăduitor născut al „progresului“... Și totuș intelectualismul lor este superficial; de-aceea Ovreiu este atât de ușor acomodabil. Deaceea Ovreii apuseni și americani își părăsesc azi și religia; de-aceea sunt maghiaroni în Ungaria (p. 326), irredentiști în Italia și antisemiți în Franța (Drumont!). Și sunt pentru că mecanismul rațional îi face astfel, nu vreun glas al sângelui. De-aceea Ovreii au talent pentru gazetărie, advocatură și artă dramatică.

Caracterul acesta raționalist corăspunde perfect trebuințelor vieții economice capitaliste: Finalul părții a doua a operii lui Sombart pune în evidență corespondența aceasta sufletească-socială. —

După ce a dovedit faptele și sufletul ce le-a produs, Sombart înaintează cu analiza până la capătul cauzalității și își pune ultima — a treia — întrebare: Cum s'a născut ființa ovrească; își pune problema de-a lămuri ce-i rassa ovrească.

Toate chestiunile de rassa au părți încă obscure; chestiunea ovrească are mai multe

¹⁾ Aici citează (p. 315) și un proverb românesc: Cine-a văzut Grec galant, Ovreiu prost și Țigan cinstit.

decât altele. Dar din ce amestec de neamuri au ieșit Ebreii cei vechi se știe acum binisor: zic cei vechi, căci de vreo 2000 de ani ei nu s'au mai amestecat cu alte popoare. Rezultatul este un tip, pe care Sombart îl descrie întemeindu-se pe studiile cele mai nouă de istorie și antropologie, pe care eu nu le voi repeți însă aici. Tipul acesta a trebuit să fie; fără el nu s'ar putea explica de ex. acea neștirbită păstrare unitară a unei religii atât de particulare. Costanța tipului este discutată, firește, și din alte puncte de vedere, nu numai din al religiei.

Cartea se încheie cu un capitol despre soartea poporului ovreesc în trecut și în timpurile de față. El a dezvoltat calități excelente de nomad; averea lui a luat în cursul istoriei forme ușor de purtat dintr'un loc într'altul; dar religia și izolarea de cătră străini, connubiul intranațional i-a ținut strânși uniți. Ce va fi când religia lor va slăbi și connubiul se va internaționaliza? Sombart nu vrea să răspundă la această întrebare. El nu vrea să devie prea actual. Intenția îi fusese să arate cum sunt Ovreii și ce împrejurări i-au făcut precum sunt. Aceasta este știință pozitivă... Din știință nu a voit să treacă în politică sau în ipoteze utopice despre soartea viitoare a rasei puse în alte condiții decât cele din trecut.

Politica se face și cu inima, nu numai cu capul. Dacă inima este plină de sentimente puternice, capul merge după ele; dacă ideile sunt tari, sentimentele se pot îndoi, cârmii, cârmul. Știința lămurește ideile. Cetind pe Sombart te lămurești științificește asupra unui neam, față de care, vrând-nevrând, vei avea, ca și până acum, o atitudine. Atitudinea controlată de rezultatele științei devine clară și serioasă. Sombart ajută formarea unei atitudini serioase și de-aceea el merită să fie cetit și de noi, deși nu face politică de actualitate și nu se scoboară la agitații, de care totuș a — fost învinuit și el, de Ovrei.

G. Bogdan-Duică.

Te iubesc . . .

Te iubesc ademenire
Dragoste cu ochi căprii,
Cum iubeam o fericire
Care n'o mai pot găsi.

Nu te caut la altare
Și altarele sunt lut,
Nu te caut în uitare
Și 'n durerea din trecut.

Nu te caut sus în stele,
Nu te caut pe pământ,
Razele iubirei mele
Au din soare ceva sfânt.

Crești ca floarea răsădită
Și răsai în orice loc,
Cresc și eu întinerită
Dragoste fără de noroc.

Bate 'n verde ca o mare
Peste culmi ceru 'nstelat,
Colo rumenește 'n zare
Discul lunii 'nflăcărat.

„Urc' alătura cu mine“, —
Pare că mi-ar zice lin:
„Nu mai vine, nu mai vine“
Ea lumină, eu suspin.

Între umbră și lumină,
Aflu drumul care-l bați;
Se ascunde luna plină
Și ne lasă 'mbrățișați.

Fața ta-i de lacrimi udă
Nu știu care-am plâns, dar știu
C'am învins vieața crudă
Colo jos pe-un mal pustiu.

Piere sbuciumul din fire
Toate legile se frâng,
Tu-mi ești raiu și nemurire, —
Cântecele mele plâng.

Maria Cunțan.

Incheiere.

(Francis Jammes.)

Biet măgăruș ce zilnic te lupți să-l miști din loc
Căruțul ăsta care nicicând nu-i trist ca tine;
O, nu-i așa, sărace, că nu mai poți... că-ți vine
Să-ți faci tu singur seamă de-atâta nenoroc?...

Și vezi toți ghionții ăștia pe care-i răbzi, nu-s doar
Atât ca să-ți îndemne puterea istovită,
Ci ești de-apururi bietul, cea mai bătută vită,
Și cea fără de crezare, — pentrucă ești măgar.

Dar să sperăm, o frate, că poate împreună,
Din apa ce-oglindește a raiului lumini,
Ne-om adăpă vreodată, și dulce-o fi, și bună
Cum e în miez de vară umbrișul de anini...

Ne-om bate joc atuncea de toți ce-au răs mereu
Ne'nțelegând, nerozii, cât geniu li se cere
Celor ce pot în vieață să-și cânte ori să-și sbiere
Un păs, cu glasu 'n care puturăm tu și eu...

Totuș mă tem, o frate — poet, că toți acei
Ce ne-au hulit aicea, tot vite-au să rămână
Și când ne-o strânge Domnul sub milostiva-i mână; —
Iar noi, măgar, sărace, vom fi... la fel cu ei...

Elena Farago.

Povestea unei vieți.

Roman de I. Agârbiceanu.

(Urmare.)

Domnișoara Grecu băgând de seamă că pe Florea nu prea-l interesează discuția, își întoarse spre el obrazii tineri, fragezi, îl mângăie cu privirile-i albastre și zise:

„Dumneata, domnule Florea, ești de mult în orașul nostru?”

Ion Florea trăsări, un zâmbet de fericire îi inundă fața. Mândrii lui ochii de vultur scânteiară.

„Nu, domnișoară. De câteva săptămâni. Dar orașul îmi place foarte mult.

— Așa?” întrebă domnișoara Grecu, „și ai trecut de bună seamă și prin alte orașe.

— Candidat am fost prin vreo șase, domnișoară, de când am terminat universitatea.

— Și ai terminat-o de mult?

— De-un an și jumătate. Gimnaziul l-am făcut în...” El spuse numele orașului.

„Așa?” făcu Mărioara și simți cum sângele îi aleargă sub pielea fină a obrazilor. „Cunosc și eu orașul acela”, zise abia auzit. Apoi părându-i-se că i-a spus tot, se simți deodată veselă, dornică de râs.

„Ați fost în internat, nu-i așa, domnișoară?” întrebă Florea privind-o c'un zâmbet.

Ochii Mărioarei râdeau. De pe tremurările buzelor se vedea chiar că abia-și stăpânește râsul. Obrajii ei delicați arătau ș'aici ș'acolo gropiți dulci și curate.

Ea nu răspunse, ci se aplecă mai tare spre Florea și-i șopti fraza pedelului, care dusesse vestea în tot orașul.

„Ai scăpat, dar ca prin urechile acului”. Și râsul o bufni îndată.

Fața lui Ion Florea se luminează întreagă, ochii lui străluceau, părea că-i înneacă plânsul, când doamna Olimpia, rupând deodată firul conversației, se întoarse spre față. Dunga de nemulțumire eră mai reliefată între sprâncenele negre. Ea-i privi bănuitor pe amândoi.

„Maio?”

— Mă rog, mamă!” zise Mărioara cercând să fie serioasă.

„Domnișoara vrea să știe cumu-s seratele în alte orașe”, zise repede Florea. „Și eu i-am istorisit cum a declamat o domnișoară poezia lui Coșbuc „La oglindă”, cum a spus ciripind foarte repede strofa întâie și cea din urmă, și cum s'a complimentat apoi uimită și ea c'a isprăvit atât de repede.”

Domnișoara Grecu își îngropă obrazii în batista fină. Râsul o cuprinsese din nou. Zâmbi și domnul Grecu și avocatul Chirca, numai doamna Olimpia rămase serioasă. Ion Florea avu senzația că prin ochii ei privește, foarte

de departe, un dușman. Nu mai eră limpede privirea aceea. Privind-o aveai senzația că, din depărtări, cade noaptea.

„Tânărul meu va ști multe, domnișoară. Cine umblă mult vede multe”, zise avocatul Chirca.

„Așa se face experiența vieții. Și totdeauna, din viață se învață mai mult decât din școală”, spuse domnul Grecu zâmbind cu bunătate.

„E târziu. Mergem”, zise deodată doamna Olimpia ridicându-se. Brațele ei, cari își arătau zăpada prin dantele, căutară nervoase mânele mantalei. Trecu printre mese fără să încline cât de puțin din capul care acum părea și mai superb. Mulțumea, celor ce-o salutau, numai cu ciudatul ei zâmbet, care nu i se mișcă de pe buze, ci părea că se razimă în colțurile gurei.

Afară vântul șueră, răscolea pulvere fină de zăpadă, pe care-o izbea ca pe niște picuri pulverizați în obraz, în ochi.

„Luăm o trăsură, dragă”, zise domnul Grecu.

„Nu. Mergem pe jos. O plimbare în aer proaspăt are să ne facă bine. Apoi făina asta de zăpadă, mângăie par'că. Nu-i așa, domnule Florea?” Și doamna Olimpia se alătură îndată lângă Ion Florea. Cei trei mergeau înaintea.

Cu mâna dreaptă făcu un gest, ca și când ar fi voit să iee brațul candidatului.

„N'a fost prea mult? N'a fost plictisitoare seara asta, domnule Florea?” întrebă doamna Olimpia aplecându-și puțin capul spre fața tânărului.

„Dimpotrivă, doamnă, a fost prea scurtă” zise Florea.

„Așadar serata îți pare reușită?”

— Foarte reușită. Poate fi de model altora.

— Și, nu te-am întrebat! Dumneata ce părere ai asupra Anei Carenina?” întrebă doamna Olimpia, aplecându-se iarăș spre Florea.

Ion Florea cetise de mai multeori romanul acesta. Și totdeauna află lucruri noue în el. O nespusă bogăție de observare, de judecată, de redare a vieții. Ar fi putut să-și spună părerile foarte pe larg. Dar simțea că nu acum și nu aici putea să-și spună limpede părerile.

„E una din cărțile celea mai bune ce s'a scris”, zise Florea.

„Aprobi dumneata concepția romancierului ca pe Ana s'o svârle sub roțile trenului?” Olimpia-i pușe întrebarea aceasta c'o foarte

mare hotărîre. Cuvintele ei în fraza aceasta nu mai fură catifelate, ci aveau o vibrație metalică.

„După cât îmi aduc aminte, doamnă, nu Tolstoi o aruncă sub roțile trenului. Ea se arună. Starea ei sufletească o chiamă să moara. Și un proces psihologic, îndatăce-i adevărat, nu mai suferă nici o critică.

— Și o femeie ca Ana e vrednică de-o astfel de moarte?

— Doamnă, a redă vieța înseamnă a o descrie așa cum este. Eu cred că nu Tolstoi a dat acest tip de femeie.

— Ei, dar cine?“ întrebă grăbită doamna Olimpia.

„Lumea. Vieța“, răspuse cu silă Ion Florea.

„Eu zic că nu!“ spuse Olimpia c'o voce în care începea să tremure durerea. „Eu cred că însași concepția autorului ce și-a format-o asupra vieții și a lumii îi conduce la deslegările conflictelor. Dacă Tolstoi ar fi fost Italian, desigur n'ar fi schingiuit-o pe biata Ana.

— Dar ce deslegare i-ar fi aflat atunci?“ întrebă cu interes Florea.

„Vronski ar fi iubit-o cu aceeaș putere, ca și ea, și atunci ar fi trăit fericiți. Dacă iubirea vreunuia s'ar fi răcit, pumnalul și-ar fi făcut slujba! Dar roțile trenului! E înfiorător, e monstruos acest sfârșit“. Vocea ei, când sfârși cuvintele din urmă eră atât de tremurătoare, încât părea că plânge! Doamna Olimpia suferia.

Ion Florea auzind această voce simți cum i se lasă o tristețe în suflet.

„Adevărat, spuse el, închipuirea acelei scene e totdeauna îngrozitoare.

— Așa-i?“ făcu doamna Olimpia cu putere. „Apoi închipue-ți dumneata că istoria acelei vieți ar ceti-o oameni cari nu pricep convențiile noastre sociale, nu cunosc familia în înțelesul ce i-l dăm noi. Ar afla ei motivată pedepsirea Anei?“

Ion Florea ascultă cu interes tot mai mare. Întrebările ei îi treziă par'că și lui gânduri noue. Pătrunderea ei începea să-l uimească.

„Desigur că nu, doamnă“, zise el. „Desigur că la astfel de popoare un scriitor de geniu ar fi tractat un alt subiect, potrivit cu relațiile lor sociale, pentru a arată nenorocirea femeii în vieța.

— Și l-ar fi aflat?“ întrebă repede doamna Olimpia.

Vântul, care șueră mereu, se văetă printre castanii goi, desfăcū mantaua d-nei Olimpia, și o aripă a mantalei înfășură genunchii lui Florea. Acesta simți stofa moale, și o furnicăre repede îi trecū prin tot trupul.

„Sunt sigur că l-ar fi aflat“, răspuse el cu vocea puțin schimbată.

„Dar și dumneata crezi că o femeie nu

poate fi în vieța decât nenorocită?“ La întrebarea asta Olimpia se aplecă iarăș spre Florea, umerii lor se atinseră, și o șuviță din părul ei, luată de vânt, se împrăștiē pe obrajii lui Florea.

Furnicarea de mai înainte se schimbă acum într'o sguđuire adâncă. Lui Florea-i părū că-i clănțăneau și dinții în gură. Sguđuirea îi lăsă în suflet o tristețe adâncă.

„Convîngerea mea nu-i aceasta, doamnă“, răspuse el în silă. Doamna Olimpia așteptă să continue. Inșă Ion Florea tăcū. Ei merșeră un răstimp în liniște. În răstimpuri aceeaș aripă de manta, luată de vânt, îi îmbrățișă genunchii lui Florea. Înaintea lor se zăriră cei doi bărbați, cu Mărioara în mijloc. Când văzū trupul gîngăș al fetei, mersul ei undulător puțin, Ion Florea simți cum încet-încet se liniștește, și că buna dispoziție dela cină, îi revine.

„Are să ne mai delecteze?“ întrebă Ion Florea, urmărind pe Mărioara

„Cine?“ zise înfiorată doamna Olimpia.

„Domnișoara Grecu.

— Îți place cum cîntă?“

Ion Florea simți că privirile Olimpiei sunt ațintite asupra lui, deși nu le vede.

„Foarte mult. Va deveni o pianistă excelentă“ zise el.

„Crezi?“ întrebă cu vocea schimbată, d-na Olimpia.

„Cu siguranță. Are apucături artistice“ răspuse Florea.

Doamna Olimpia tăcū. Dar cu dinții albi, frumoși își mușcă încet, neîntreput, buza dedesubt.

Un răstimp tăcură. Mergeau mai repede, ajunseră mai aproape de cei trei. Deodată doamna Olimpia își încetini pasul.

„Dumneata o cunoști mai de mult pe Maia?“ îl întrebă. Vocea ei deveni domoală, prietinoasă, aproape catifelată.

Ion Florea făcū o mișcare, ca și când ar fi voit să se oprească.

„Nu, doamnă, nu o cunosc de mai de mult“ se hotărî el repede.

Olimpia tăcū. Se apropiară iarăș de cei trei, și numai decât sosiră la poarta locuinței familiei Grecu.

„Strajnic vânt. Are să ne aducă iarnă aspră“, zise domnul Grecu oprindu-se.

„O să luăm jocul noi bătrânii“, spuse Chirca.

„Iar eu o să merg la patinat. Ah! abiă apuc“, zise domnișoara Mărioara.

„Domnișoarei îi place patinatul?“ întrebă Ion Florea cu fața luminoasă, cu ochii foarte vii, admirând obrajii Mărioarei pe cari vântul îi aprinsese.

„Îmi place“, răspuse Mărioara. Zămbindu-i,

Lui i-a zâmbit? Florea nu știa cu siguranță. Fața ei întregă, gurița, ochii albaștri, tot era un zâmbet în clipa aceasta pe chipul Mărioarei.

„Vă mulțumim domnilor, începî doamna Olimpia. Și, în special dumnitale, domnule Chirca. Ne-ai făcut să cunoaștem un tânăr așa de plăcut ca domnul Florea“.

Dar fața, ochii ei erau atît de nemișcați,

vocea ei așa de rece, încît cuvintele acestea lui Florea îi părură mai mult o insultă decît o mulțumită. „Intr'adevăr e o femeie superbă“, își zise Ion Florea. Dar cînd prinse mîna mică a domnișoarei Grecu, el simți cum aceasta i-o strânse ușor, și cînd îi privi ochii se însenină deodată. Din ochii aceia cetî cum sufletul ei râde, cetî fraza pedelului: „Ai scăpat, dar ca prin urechile acului“.

(Va urmă.)

Sonet.

Vom fi pămînt și eu și tu odată,
Și tot câștigul multei noastre trude
Îl va răpi vârtejul soartei crude,
Lăsînd doar flori pe groapa — neuitată.

Târziu cînd lacrimi n'o să le mai ude,
Al serii vînt în taină o să bată,
Spunîndu-le-o poveste de-altădată,
Pe care nimeni altul n'o aude.

Ci tu rămîi de moarte neînvinsă,
Căci, din lumina veșnicelor stele,
C'o rază fû și fruntea ta încinsă.

Din ce în ce mai vie, mai aprinsă,
Vei străluci 'n lumina ei ca ele,
Tu dulce stea a cântecelor mele.

Ion Borgia.

Iubirea mea...

Iubirea mea de altădată
A fost parfumul unui crin:
A florii albe peste care
Aripa îngerii și-o țin.
Iubirea mea de-acum i-o floare
De foc ce-mi arde inima;
Petala ei e roșă pară
Și-al ei parfum e patima.

Iubirea mea de altădată,
Cu glas din cer împrumutat,
A fost un cânt de primăvară
Al inimii fără păcat.
Iubirea mea de-acum e-un cântec
Din piept păgân; un glas ateu
Al inimii ce nu se 'mpacă
Cu inima lui Dumnezeu.

Iubirea mea de altădată
A fost un cânt neprihănit,
Dar ce-i o inimă pe lume
Ea 'niciodată n'a simțit.
Iubirea mea de-acuma simte
Și-ar vrea să ierte c'un cuvînt
Păcatele din lume, toate,
Și-i prigonită pe pămînt.

G. Rotică.

Cronici.

Istorie.

Greșeli regretabile.

S'a accentuat neconținut atât în presa zilnică, cât și în revistele de specialitate, în cuvântări și conferințe, că înfăptuirea marelui ideal al unității culturale, nu se poate ajunge decât prin o stăruitoare muncă de cunoaștere temeinică a tuturor Românilor de sub diferitele stăpâniri. În cadrele acestei cunoașteri au să intre nu numai manifestările pur literare, artistice și științifice, ci trebuie fără îndoială să se țină seamă și de împrejurările politice, ca unele cari determină în mare măsură întreaga viață sufletească a unui popor. Numai când acest proces de cercetare, a ajuns până la cele mai mici amănunte, se va putea spune că măsurile luate pentru infiriparea adevărată a acestei cetăți de unitate culturală, nu vor da greș.

Noi am avut adeseori prilej să constatăm, că frații noștri din „Țară”, se pot lăuda așa de puțin cu această cunoaștere, încât ne privește pe noi Ardelenii. Și până când vom rămâne la suprafața lucrurilor, problema unității nu va fi dusă mai departe nici măcar cu un pas. Abstrăgând dela știrile adeseori atât de imposibile și prăpăstioase ce se scriu despre noi în presa din România, această lipsă de informație sigură se manifestă chiar și în opere cu pretenții științifice ori la instituții cu atribuții de seriozitate. Ceeace de sigur e o mare scădere pentru ei, și în același timp foarte păgubitoare pentru noi. Iată d. p. cel mai recent caz, pentru verificarea acestor constatări.

În numărul dela 13 Februarie a. c. al „Minervei” din București cetim, că „Societatea istorică” de sub prezidenția d-lui Em. Krețulescu a ales ca membru ordinar al ei pe Dr. Alexics György, docent la universitatea din Budapesta, iar ca membru corespondent pe un oarecare Dr. Stripszky Hiador tot de acolo.

Noi, cari cunoaștem pe acești domni, ne-am întrebat depresionați: Va să zică am ajuns atât de departe cu lipsa noastră de orientare încât să ilustrăm și instituții științifice cu astfel de ipochimeni?

Să spunem noi, cine sunt aceste strălucite achiziții istorice. Dr. Alexics György, bietul, face și el filologie și istorie în ungurește, așa cum poate. Adevărul științific n'are tocmai așa mare însemnătate în cercetările sale. Aici interesul personal se ridică la valoarea unui principiu de viață, care determină orice acțiune menită să te salte în jilțuri de mult visate. Astfel chiar și cea mai conciliantă critică va putea salva foarte puțin din ceea ce îngăimat d-l Alexics György, sub raportul valorii științifice.

Acum mai în urmă îl vedem trecând Carpații, ca să facă concurență substantivului Emil Isac, în coloanele „Nouii Reviste Române” a d-lui Motru, prin pagini de falș naționalism insinuant. Condolăm sincer pe d-l

Motru, că Ardealul a ajuns să fie reprezentat în revista d-sale prin două condeie atât de „selecte”.

Iar din punct de vedere politic, tot Alexics este acela, care mai anii trecuți a avut tupeul să se constituie în apărătorul lui Apponyi, prin scrisori deschise, plasate în ziarele europene, aventurându-se să răstoarne sdrobitoarele acuze ce i le aducea regretatul Björnson, în chestia asupririi Românilor ardeleni. Deci un farsor, un echivoc, în știință ca și în politică, și o spunem sincer că nu dorim neamului nostru astfel de „glorii”. Credem că suntem înțeleși.

Celalalt, Dr. Stripszky Hiador, e incaltea Ungur în toată legea, dacă nu după nume, de sigur din fapte. Meritele acestuia pentru noi se reduc la o singură elucubrație, în care ne injură pe toate gamele. Și din nenorocire, ea este comisă în colaborare cu Alexics György. În Nr. 24 pe 1911 al acestei reviste, cineva a arătat foarte limpede valoarea acestui pamflet, în care-și batjocorește biserica și neamul nostru. Dacă membrii „Societății istorice” ar fi cetit numai această recenzie, n'ar fi putut săvârși alegerea aceasta regretabilă și extrem de greșită. Căci, probabil, în urma acestei cărți, au fost admiși ca membri, teribilii noștri detractori.

Nu înțelegem cum au putut fi alese aceste porecle odioase și lipsite de orice valoare, câta vreme între Români ardeleni se puteau găsi câțiva oameni de știință, cari să merite o astfel de distincție, spre bucuria tuturor oamenilor de bine.

„Asociațiunea” din Sibiu, n'are voie să aleagă ca membri, Români cari nu sunt cetățeni ai Ungariei, cei din Țară merg atât de departe cu principiul reciprocității, încât aleg nu numai Unguri neași, ci Unguri cari ne injură în mod revoltător și-și bat joc de cele mai scumpe comori ale noastre. Și asta se chiamă conștiință științifică și demnitate națională.

Astfel de fapte justifică pe deplin adâncile sentimente de indignare ce ne-au cuprins și am dori ca ele să se curme pentru totdeauna în interesul reputației noastre de popor civilizat și conștient.

Vom fi oare ascultați?

M.

Insemnări.

Epoca interviurilor. De un timp încoace s'a înrădăcinat în presa din București un obicei destul de ciudat. Se remarcă tot mai mult ineleșterea unor publicități de a lua interviuri dela un mare număr de scriitori de astăzi. Convorbirile aceste se țin lanț atât în ziarele politice, cât și în revistele săptămânale, cari toate țin să fie mai sensaționale, ocupându-se de literatură și de intimitățile acelora, cari o fac.

Interesant este însă, înainte de toate, că cei mai

mulți dintre acei cari săvârșesc opera asta de interviu, cu atâta pasiune vrednică de o cauză mai bună, nu sunt, cum s'ar cuveni, niște critici cu experiență. Ei sunt recrutați, aproape toți, din garda reporterilor sfătoși, cari pot să fie de-altfel buni „băeți“, dar totuș nu au altă valoare decât simpla calitate de amatori. Scopul lor nu poate fi ca să deștepte discuțiuni serioase, căci, pe cum se vede, ei urmăresc să facă numai un serviciu comercial ziarelor și revistelor, la cari sunt angajați. Și mai pot să aibă acești îndrăzneți „convorbiriști“ și altă meteahnă, căutarea unei naive satisfacții, văzându-și numele lor legat de acela al vreunuia dintre „măestrii“ mai celebri ai literaturii.

Știind acum cine sunt interviuatorii, firește nu trebuie să ne mirăm de anumite anomalii din debuturile lor pe terenul literar. În urma unei întâlniri cu vreun scriitor, pe stradă, sau la cafenea, la un „șvarț“, sau chiar după primirea unui manuscris original dela vreun autor de seamă, ei tipăresc opiniile primite, fără o prețuire și fără toată seriozitatea unor documente. Totul se prezintă mai mult ca o lucrare superficială, iar comentarul, mai ales, este lipsit de vioiciunea stilului și de orice fapt mai nou, care să nu fie cunoscut revistelor anterioare. Întregă interpretarea asta cu interviuuri nu poate fi folositoare nici din alte motive. Greșala reporterilor este, că nu știu să facă nici o selecțiune, nici unde să începă, nici marginea, la care să se oprească, cu adunarea de opinii personale și de idei. Dela un scriitor de valoare ei sar, numaidecât, în regiunile inferioare ale începătorilor. Dela actualul ministru de culte ei intră la efebul nostru din Cluj, la d-l Isac, — introducând astfel un sistem de „egal la egal“. Eră foarte natural deci, ca d-l Iorga să refuze a stă de vorbă cu fostul evreu Kreuzmann, care iscălește interviuurile sale „Cruceanu“.

Dar să intrăm în câteva amănunte. Dintre interviuurile luate, desigur în scris, ne-au atras atenția două răspunsuri dela doi bărbați politici culți, d-l C. C. Arion, actualul ministru de culte și d-l Haret, fostul ministru de culte, bărbați politici, cari au avut totdeauna un interes pentru literatură, ca o ramură necesară în cultura neamului. Problema, adusă în discuție, este de altfel cunoscută, căci de ani încoace raportul dintre soarta literaturii și a scriitorilor față de stat, a fost o temă favorită de tratat și în intimitate și prin reviste. Am găsit însă aceste două interviuuri mai excepționale. Este întâia oară când doi miniștri de culte prin aluziuni evidente, prin fâgăduințe și constatări prețioase pentru trecut și viitor, intră pe față în lupta pentru promovarea literaturii și pentru schimbare de atitudine în aprecierea scriitorilor. Francheța, cu care amândoi bărbați de stat au vorbit despre planurile din trecut și despre apropierea statului de scriitorii de astăzi, a făcut o impresie excelentă în cadrele vechi, ca și în cele tinere ale scriitorilor, căci li s'a dat încurajări și perspective de viitor mai bun și mai fecund în creație.

Cât de mare este mulțumirea și entuziasmul în rândurile scriitorilor, după declarațiile ministrilor, ne

dă o probă evidentă și d-l Gârleanu, eternul optimist. Iată ce ne spune, cu drept cuvânt, amicul nostru în reflexiunile d-sale din convorbirea cu un colaborator dela „Viitorul“: „După cum omul de știință își poate agonisi traiul prin cercetările sale, tot astfel poetul are dreptul să-și asigure existența după urma muncii lui“. „Căci“, continuă d-l Gârleanu în aceste silogisme concedente, „dacă un profesor universitar își îndeplinește funcția de stat, ca să-și predea materia unui cerc restrâns de oameni, scriitorul glăsuește întregului neam“... Bune vorbe, desigur, numai dacă s'ar izbândi!

Asupra întregii întinderi a interviuurilor nu mai stăruim nominal, căci se fixează mai puține fapte în ele, mulțumindu-se aproape fiecare scriitor cu generalități. Cei mai mulți ating cu entuziasm pornirea unei „mișcări nouă“ și accentuează îndeosebi rolul ce-l are influența franceză asupra acestei nouă mișcări, pornită pentru „intellectualizarea“ și decadența simbolistă. Alții combat cu violență „poporanismul“, numind curentul „Sămănătorului“ și al „Vieții Românești“ un pericol și o tendință dăunătoare progresului artei și a simțului pentru frumos. Unii socot că dela Eminescu încoace n'a fost o literatură mai „înfloritoare“ ca astăzi și rămân ca afirmarea simplă, fără s'o poată dovedi cu numele acelora, cari anume „înfloresc“. Alții proclamă pe Macedonski ca șef al simbolistilor și pe d-l Densușianu ca cel mai bun critic al noii direcții, deoarece d-sa ar avea „singur priceperea pentru frumos, căci pe lângă critic mai este și poet“... Vorbe goale și zădarnice, fără nici o dragoste față de obiectivitate și cu multe contradicții între reprezentanții acestei mișcări nouă! Contrazicerile sunt uneori așa de mari, între credințioșii aceluiș curent, încât ar fi păcat să le lăsăm nebagate în seamă. Avem, de pildă, două interviuuri, în cari doi simbolști reprezintă următoarele credințe estetice, cari îi împreună:

„A“. „În proza de astăzi cred că toți imită pe Caragiale, descriind tipurile lui“.

„B“. Proza a progresat și este așa de strălucitoare încât se poate asemăna cu proza oricărei literaturi moderne. Renaissance-ul(!) culturii noastre va veni dela prozatorii noștri“.

„A“. „Elementul intelectual strică mai de grabă decât ajută operei de artă, căci îi dă rigiditate și o abstracțiune greoaie“.

„B“. „Cum se strice elementul intelectual operii de artă? Oare un artist nu poate avea intelect? Un France, ori un Wilde, ori un Maeterlinck, nu e mare, dacă elementul intelectual ocupă un loc de frunte în arta sa?“ etc. etc.

Văzând aceste incurcături și reclame personale în concepția situației literare de astăzi, voim să dăm dreptate și bietului Isac al nostru, care spune câteva cuvinte sincere, fără să le fi cântărit, însă, ca să vadă cât i se potrivesc autorului însuș:

„Adevărat, că la noi, Români, scriitorii nu se servesc de adevărurile culturii: la noi toate talentele scriu și nu învață” — cartel

✽

Slugărnicia noastră. Ciudate moravuri mai scoate la iveală societatea asta a noastră. Desfăcuți abia ieri alaltăieri din straiile țărănești, în loc să căutăm a ne crol vreo tradiție privind în urmă, ne împrietenim iute și degradăm cu toate convențiile și apucăturile străinilor din jurul nostru. În pornirea asta morbidă de-a le maimuțări toate rosturile, am primit dela Unguri și titlurile cu cari căutăm să distingem diferitele categorii sociale. E plină astfel lumea la noi, de spectabili, clarissimi, reverendissimi, magnificențe, ilustrități și mai știe Dumnezeu câte titlaturi ridicole, goale, fără nici un înțeles, fără nici o legătură cu întocmirile noastre sociale din trecut și fără nici o înrudire cu spiritul limbii românești. Chiar și la Unguri, dela cari le-am împrumutat aplicându-le la noi cu o imposibilă traducere, cu toate că la dânsii au un temei istoric aceste forme răsărite din organizația vieții feudale, chiar și la ei și-au pierdut rostul și nu mai fac azi plăcere decât chelnerilor și bărbierilor. E curat de răs însă să-i vezi pe oamenii noștri aruncând cu aceste vorbe mari. Închipuiți-vă, vă rog, Șeghescu e: magnificență și așa mai departe. Nenorocirea e, că pe cei mai mulți cari ar fi să stărpească aceste barbarisme uricioase ale limbii românești, îi flatează oarecum și li se luminează fața de bucurie de câte ori bărbierul li se adresează: „Când ați venit magnifice?”... Astfel a început să pătrundă și în popor pecinginea și bieții țărani știm cum își dau silința să se împrietenescă cât mai degradă cu lucrurile domnești. Acum îi vezi și pe ei cum își rup limba: Să trăiești la mulți ani domnule, ilustratelor... Auzi tot felul de năzbâtii de astea pe la adunările populare și, zău, n'ar strică dacă deputații noștri în atingerile lor cu mulțimea ar face un început de educație, cum am zice democratică, desvătăndu-i pe țărani de acest import barbar și nefiresc...

De multeori, însă, nu e numai convenție goală un astfel de titlu, ci dimpotrivă se aplică conștient pentru a asigura pe cineva de o măsură mai înaltă a considerației deaproapelui. În acest chip devine un mijloc de lingușire, un prilej de-a se plasa slugărnicia celor mici. Cu cât e lingușirea sau slugărnicia mai mare, cu atât și titlul e mai strașnic pe lungă scară care duce dela „spectabil” până la „ilustrissim”.

Un astfel de caz ni se prezintă acum când cetim prin ziare că „Ilustritatea Sa” d-l Antoniu Moșoniu a dăruit nu știm câte coroane la un bal al studenților din Cluj. Foarte bine a făcut că a dat coroanele, zicem noi, dar de unde vine așa din bun senin „ilustritatea” asta pe seama acestui domn, care după cât știm nu e cătuș de puțin ilustru încă, ci e un tânăr de bune maniere, de bune intenții, poate, în orice caz însă nu are lipsă de asemeni acte de politeță exagerată?

N'ar strică să fim mai sgârșiți în epitețe și întrucât

ne dăm seama să suprimăm desagreabilele rămășițe ale robiei de veacuri. Iobăgia politică a căzut, dar iobăgia sufletească își vedește și astăzi din când în când reflexele postume și e datoria noastră să le stărpim. Nu vor fi, poate, de prisos aceste rânduri.

✽

Un nou academician francez. În ziua de 29 Februarie, a avut loc, sub renumita cupolă, solemnitatea recepției a d-lui Denys Cochin, orator parlamentar faimos, istoric abil și deputat cu idei conservatoare. Noul academician ocupă locul răposatului Albert Vandal și a fost primit de către d-l Gabriel Hanotaux, autorul atâtor studii frumoase de istorie, printre cari Istoria Franței și Istoria Revoluției franceze sunt fără îndoială cele mai reușite. Discursul de primire al d-lui Denys Cochin a fost destul de bine alcătuit; dar cuvântarea d-lui Hanotaux l-a întunecat. De remarcat în discursul acestui academician a fost apologia oamenilor mari din istorie „cari nu sunt fiii întâmplării, ci copiii necesității. Ei se nasc când este necesar să se nască. Ei au calitățile și defectele cari îi fac indispensabili și fatali. Vieța lor este măsura vremurilor lor; geniul lor este o funcțiune. În alte împrejurări, ei ar rămâne în umbră neîntrebuițai, ar incurcă lumea sau ar fi odioși...” În vorbirea sa, Gabriel Hanotaux a făcut și un elogiu vibrător marelui Carlyle... Și, ca să mai vorbim de noul academician Denys Cochin, îl semnalăm ca vestit prin vorbele de spirit pe cari le rostește la Cameră, prin erudițiunea, și mai ales prin bonomia sa. El și-a făcut o specialitate din discuțiile contradictorii și prietenești pe cari le are adeseori cu Jean Jaurès, ilustrul și elocventul său antagonist în Parlament din Paris.

✽

Sărbătorirea lui Camille Flammarion. Vestitul astronom a împlinit săptămâna trecută vârsta de șaptezeci de ani și numeroșii sei admiratori l-au sărbătorit la Paris cu o cordialitate deosebită. Camille Flammarion este unul dintre oamenii cari merită pe deplin celebritatea mondială de care se bucură. Acest neobosit muncitor, ale cărui opere sunt bine cunoscute de Români, este fără îndoială creatorul astronomiei populare. Și titlul acesta nu este un titlu de neglijat; grație lui Camille Flammarion, frumoasa știință a astrilor este pusă la îndemâna minților celor mai simple. Autorul Astronomiei populare, al Uraniei și al Viselor instelate nu s'a mulțumit numai să-și răspândească fantaziile așa de strict științifice în masa poporului, îmbrăcându-le într'o haină literară strălucită; el este și creatorul unei filozofii senine și binefăcătoare, răzimată pe credința unui conducător divin al lumilor planetare. În acești din urmă ani, Camille Flammarion s'a ocupat în deosebi cu studiul misterioaselor fenomene psihice și alături de niște savanți ca Paul Richet, Williams Crookes, Cesar Lombroso, a încercat să pătrundă în tainele impalpabile ale sufletului omenesc. În cartea sa Les forces naturelles inconnues, apărută mai întâi în mod fragmentar în La Revue, el a consemnat observațiunile pe cari a avut prilejul să le facă, asistând

la bizarele experiențe orânduite de profesorul Richet în nordul Algeriei și la Paris, și la cari experimenterii au reușit, zice-se, să producă cu ajutorul unor medii faimoși; aparițiuni vizibile și aproape palpabile, ale căror fotografii au uimit sau amuzat publicul european. Camille Flammarion s'a mulțumit numai să însemneze constatările pe cari le-a făcut, fără să explice cauza nici să tragă vreo concluzie din fenomenele la cari a asistat. În discursul de mulțumire rostit în fața amicilor și admiratorilor cari l-au serbătorit, savantul francez a vorbit și de încrederea pe care o are într'un viitor mai bun al omenirii. De altminterlea, Flammarion a fost întotdeauna un optimist robust și nu cugetător senin.

✽

Expoziția d-nei Cosma. Într'un număr trecut am vorbit despre această minunată expoziție. Descrierea ei amănunțită s'a făcut în ziarele cotidiene, așa că noi nu mai venim asupra ei; ne mulțumim să publicăm câteva vederi din cari cetitorii noștri își pot face o idee lămurită despre bogăția și frumuseța obiectelor de artă jărănească ce s'au văzut în această expoziție.

✽

Cooperativele sătești. În ultima ședință a comitetului central al „Asociațiunii”, după cum am spus și în numărul trecut, d-l V. C. Osvadă a cetit un foarte important raport despre mișcarea cooperativă în Ungaria, România și Bucovina, pe urmă a făcut câteva propuneri norocoase pentru întruparea ideii cooperative la noi. Comitetul central al „Asociațiunii”, dându-și seama de importanța problemei cooperative pentru renașterea vieții noastre naționale, a numit o comisie alcătuită din următorii: I. F. Negruțiu, V. C. Osvadă, I. I. Lăpădatu, Victor Tordășianu, C. Popp, Oct. C. Tăslăuanu, Adrian Ofoiu, Iuliu Enescu, Fabian Toma, Romul Simu. Această comisie se întrunește în Duminica Floriilor la Blaj pentru a stabili principiile și programul de muncă al mișcării cooperative, ce se va inaugura cât de curând și la noi. În aceeaș ședință a comitetului central s'a cetit o scrisoare a d-lui V. Stroescu, în care stăruie din nou pentru înființarea băncilor sătești, declarând că e gata a mai jertfi 100 mii cor. spre acest scop.

Credem că îndemnul și darurile d-lui Stroescu vor trezi entuziasmul tuturor oamenilor de bine pentru o asemenea mișcare, menită a reformă nu numai viața noastră economică ci și conștiința noastră socială.

✽

A apărut Nr. 24 din „Bibl. Lumina” conținând: „O căsătorie visată” de cunoscutul scriitor A. Cehov, în traducere românească de G. Carp. Un volum — 30 bani.

Poșta redacției.

— Manuscrisele nu se înapoiază. —

I. Corbu. Ai face mai cuminte, dacă ți-ai vedeți în tăcere de meseria d-tale de șolomonar și dacă te-ai lăsa de meseria ingrată de a impacientă lumea cu scrisul d-tale de țințar plicticos.

B. Nu sunteți singurul, care crede că pacea dela Arad putea fi și mai dreaptă. Dar la ce folos discuția unui lucru, care nu se mai poate schimba? Să ne bucurăm cu toții că s'au curmat certele urite și să ne așternem pe muncă rodnică. Asupra greșelilor și nedreptăților ce s'au făcut la împăcarea din Arad va reveni de bună seamă judecata imparțială a viitorului.

Nițu Popii Saie. Ca început merită să fie produsă întreagă, deși e o imitație.

Scrisoare.

Mica mea scrisoare
Să te afle 'n bine,
Că noi ziua-noaptea
Tot gândim la tine,
Eu și mama ziua-noaptea tot gândim la tine.

Două veri trecură
De-când ești departe,
Nu știm ce-i cu tine
Nu ne-ai mai scris carte,
De atât' amar de vreme nu ne-ai mai scris carte.

Lina îți trimite
Multă voie bună,
Rău nu-ți pare, nene,
Dacă să cunună,
Pare-mi-să la Rusale Lina să cunună.

Petrișor al Sinii
la pe fata Murii,
Pe Dăian al nașii
Ni l-au dus pandurii,
Pentru cântecu lui Iancu ni l-au dus pandurii.

Pe Bujor al Anei
L-au luat cătană,
A rămas pustie
Biata lelea Ană,
Nu mai are zile bune biata lelea Ană.

Lasă-le 'n pustie
Cele țări străine,
Că noi ziua-noaptea
Tot gândim la tine,
Eu și mama ziua-noaptea tot gândim la tine.

Bibliografie.

T. Dușescu-Dușu, *Din vatra unui sătean cu-minte*. București, 1911.

Shakespeare, *Macbeth*, tragedie în cinci acte, trad. de C. Al. Stefanescu. București, 1912.

Dr. Ioan Urban Jarnik, *In memoriam*. București, 1912.

Dr. Ioan Urban Jarnik, *Vorbiri rostite cu ocazia jubileului societății „România Jună”*. Brașov, 1912.

Dr. Ioan Urban Jarnik, *Kramerius*, — aduceți aminte de un compatriot. — Cernăuți, 1911.

Dr. Ioan Urban Jarnik, *Doine și strigături din Ardeal*. Extras din Calendarul revistei „Ion Creangă”. Bărlad, 1912.